

BÜYÜK TAARRUZ'DA TÜRK TOPÇUSU

Turkish Artillery at The Great Attack
Selman YAŞAR*

ÖZET

26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz sonucunda kazanılan Dumlupınar Zaferi ile Türk Milleti tüm dünyaya Anadolu'nun Türk yurdu olduğunu ve sonsuza dek böyle kalacağını ispat etmiştir. Bu zaferin kazanılmasında Başkomutan Atatürk'ün önderliğinde mücadele eden Türk ordusunun mücadele gücü ve kabiliyeti önemli rol oynamıştır. Türk birlikleri içinde yer alan Türk topçusu da savaş sırasındaki başarısıyla zaferin kazanılmasında büyük pay sahibi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Büyük Taarruz, Türk Topçusu, Dumlupınar, Başkomutan Zaferi.

ABSTRACT

With Dumlupınar Victory which is won as a consequence of the Great Offensive which has started at 26 August 1922, Turkish Nation has proven that Anatolia is a Turkish country and will stay like this forever. In winning this victory, the battling power and aptitude of Turkish Army lead by the Commander-in- Chief Atatürk has played a significant role. Turkish artillery in the Turkish troops has a big share in the victory.

Key Words: Atatürk, Great Attack, Turkish Artillery, Dumlupınar, Turkish Victory of The Great Attack.

***

Türk ordusunun kazandığı Sakarya Zaferi'nden sonra Yunanlılar, Gemlik Körfezi-İznik Gölü-Bilecik-Bozdağ-Döğer doğusundaki Teperoğlan gediği-Güzelim Dağı-Kalecik Sivrisi-Belentepe-Tınaztepe-Çiğiltepe-Ahırdağ-Çivril-Çal doğusundaki hatta çekilerek savunma hazırlıklarına başlamıştı. Türk

* Dr., Ege Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

kuvvetleri de taarruz hazırlıklarına başladı. Bir futbol maçı bahane edilerek 28 Temmuz günü ordu komutanları ile bazı kolordu komutanları Akşehir'e geldi. 28/29 Temmuz gecesi planın ayrıntıları görüşüldü. 30 Temmuz günü Atatürk komutanlarla beraber plana son şeklini verdi. 6 Ağustos 1922'de Batı Cephesi Komutanı tarafından taarruz emri yayınlandı. Birkaç gün sonra Atatürk, Ankara'dan ayrıлып Konya'ya geçti. Bu durumu gizli tutmak amacıyla, gazetelerde Atatürk'ün Çankaya'da bir çay partisi verdiği haberi yayınlandı. Konya'dan Akşehir'deki cephe karargâhına gelen Atatürk, 26 Ağustos'ta taarruz emrini verdi (30 Ağustos Zaferi, 22-28).

Tarruz öncesinde, Sakarya'dan çekilen Yunan ordusunun kuvvetleri Türk ordusunun iki katıydı. Türk ordusundaki 145 topa karşılık, Yunan ordusunda 300 top bulunmaktaydı (GÖRGÜLÜ, 1992: 1). Trikopis komutasındaki 1.Kolordu, iki tümeni ile Afyonkarahisar'ın kuzey, iki tümeni ile de güneybatı mevziinde bulunuyordu. 2.Kolordu ise 1.Kolordunun gerisinde (Döger-Eğret) ihtiyat kuvveti olarak bulunuyordu. Yunan başkomutanı Hacı Anesti İzmir'de olduğundan iki kolorduyu da general Trikopis idare ediyordu (BELEN, 1972: 104).

Yunanlılar Türk ordusunun Afyonkarahisar'ın kuzeyinden taarruz edecekleri düşüncesiyle Afyonkarahisar, Eskişehir bölgesinde savunma yapmayı düşünerek kuvvetlerinin çoğunu Afyonkarahisar-Dumlupınar bölgesinde toplamışlardı. Burada birbiri ardınca üç savunma bölgesi oluşturarak tahkim etmişlerdi. Yunan cephesi kuzeyde Marmara denizinden güneyde Menderes vadisine kadar uzanarak 700 km.yi buluyordu. Bu sırada Türk ordusunun 1/3'ü cephede iken 2/3'ü ise geride taarruz hazırlıklarında bulunuyordu (30 Ağustos Zaferi, 22).

Sakarya Zaferi sonrasındaki 10 aylık süreç taarruz hazırlıkları için iyi bir fırsat olmuştu. Bu süre içerisinde, 1.Dünya Savaşı tecrübeleriyle hazırlanmış eserler ve talimatnameler bastırılarak askere dağıtılmış, subay ve erleri yetiştirmek amacıyla kurslar açılmıştır. Konya'da Garp Cephesinin açtığı topçu kursu çok faydalı olmuştur. Ayrıca bilgilerin uygulandığı tatbikat ve manevralar düzenlenmiştir. Top miktarı da üçte bir oranında artırılmıştır (BELEN, 1970: 15,16). Topçu birliklerinin ihtiyacı olan hayvanlardan 1031 tanesi Fransızlardan alınarak 23 Ağustos 1922'ye kadar birliklere dağıtılmıştır (Türk İstiklal Harbi, 1967: 301).

Taarruz planı düşmanın başka bir yerde toplanmasına imkan verilmeden yok edilmesi esasına göre hazırlanmıştı. Afyonkarahisar'ın güneyinde ağırlık merkezi oluşturup, yapılacak saldırı sonrası düşmanı İzmir yönüne atarak

yok etmek amacıyla Tınaz Tepe, Erkmen Tepe, Belen Tepe bölgesi taarruzun ağırlık merkezi olacaktı. Eskişehir-Afyonkarahisar hattını tutan II.Ordu ise 50.000 kişilik bir kuvvete sahipti (ÇAYCI, 2002: 256).

Düşman mevzisi Kalecik Sivrisi, Erkmen, Belen ve Tınaz tepelerinin bulunduğu 10 km.lik sahadan yarılacaktı. Bu bölgeye bir tümeni ihtiyat olmak üzere beş tümen verildi. Topçular öncelikle bu kuvvetlerin taarruzunu destekleyecekti (GÖRGÜLÜ, 1992: 20).

Büyük taarruz öncesinde Akarçay ile Çiğiltepe arası taarruzun ağırlık merkezi olarak belirlenmişti. 36 km. olan bu yarma cephedeki I.ve II.Ordu'nun taarruz tertibi şu şekilde oluşmuştu:(ATABEK,1997:394).

I.Ordu:

- 5.Fırka Beytepe üzerinden Küçük Kalecik Sivrisi'ne,
- 8.Fırka Süğlün, Kışlacık üzerinden düşmanın 1.Kolordu merkezi olan Afyonkarahisar'a,
- 11.Fırka 5.ve 23.Fırkaları takviye durumuna,
- 14.Fırka Kılınçarslan Gediği'nden Tınaztepe'nin batısına,
- 15.Fırka Savran üzerinden Tınaztepe'ye,
- 57.Fırka Çiğiltepe'ye,,
- 60.Fırka Toklu Sivrisi'ne,
- 5.Süvari Kolordusu Koçhisar'dan hareket ederek Ahır Dağları'nı aşırp Çayhisar, Kırka üzerinden Sincanlı Ovası'na.

II.Ordu:

Afyonkarahisar'ın doğusunda bulunan Süvari Fırkası düşmanın 1.ve 2.mevzilerini aşarak Eskişehir, Afyonkarahisar hattındaki Döğür Köyü'ne ve 9.düşman fırkasına,

- 16.Fırka Gazlıgöl'e,
- 17.Fırka Deresivrisi'ne,
- 61.Fırka Kazuçuran'a.

Büyük Taarruz öncesi Türk ve Yunan kuvvetlerinin durumu ise şöyleydi:
(30 Ağustos Zaferi, 23)

	Türk Kuvvetleri	Yunan Kuvvetleri
Piyade Tümeni	18	12
Süvari Tümeni	5	1
Bağımsız Alay	-	6
Subay	8.659	6.564
Er	199.283	218.432
Tüfek	92.792	90.000
Hafif Makinalı Tüfek	2.100	3.139
Ağır Makinalı Tüfek	882	1.280
Top	340	418
Uçak	10	50
Kılıç	5.282	1.280

Batı Cephesi, 1 Ağustos 1922 tarihinde I. ve II.ordu, 5.Süvari Kolordusu ve kolordu yetkili Kocaeli grubundan oluşmaktaydı. Ayrıca bir ağır topçu alayı oluşturulmuştu. I. ve II.Orduya bağlı birer ağır topçu taburu, 5.Süvari Kolordusuna bağlı bir kolordu topçu taburu(4 top) kurulmuştu.

Doğudan gelen toplarla beraber dört taburlu 25.Ağır Topçu Alayı kuruldu. Bu alayın 3.taburu I.Ordu'nun, 4.taburu da II.Ordu'nun ağır topçu kuruluşuna dahil edildi. Alay karargâhı ile 1. ve 2. taburlardan Batı Cephesi Ağır Topçu Alayı teşkil edildi. Alay Aziziye(Emirdağ) ve Akşehir'de bulunan taburları ile 16 Ağustos'ta Çay'a geldi ve I.Ordu emrine girdi. 23 Ağustos günü ağır topçu kuruluşu şöyle oluşmuştu:

1.Ordu Ağır Topçu Taburu(25.Ağır Topçu Alay 3.Tabur); 13 top.

2.Ordu Ağır Topçu Taburu(25.Ağır Topçu Alayı 4.Tabur); 14 top.

Batı Cephesi 25.Ağır Topçu Alayı(İki taburlu);

1.Tabur; 13 Top.

2.Tabur; 12 Top.

Büyük Taarruz öncesinde top sayısı 323'e ulaşmıştır. Yunan kuvvetlerine ait top sayısı ise 418'dir (Türk İstiklal Harbi, 1968: 3-13). 15 Ağustos'tan sonra gelen 17 Skoda Obüsü ile beraber Türk kuvvetlerinin top sayısı 340 olmuştur (Türk İstiklal Harbi, 1967: 335). Yapılacak taarruzun başarıya ulaşması için

tahkim edilmiş bir mevziye yapılan taarruzda topçu desteği önemliydi. Türk Tümenlerinde 2 dağ ve 1 sahra bataryasından(12 top) ibaret bir topçu taburu vardı. Yani yarma bölgesindeki dört tümende 48 hafif top bulunuyordu. 1.Ordunun ve 1., 2.Kolorduların topçu birlikleri(50) de bölgeye getirilmiş ve top sayısı 98'e ulaşmıştı. Normal hesaplara göre Yunan cephesinin yarılması için 200 topa ihtiyaç duyulmaktaydı. Topçu kuvveti bizden üstün olan Yunan kuvvetlerine karşı yarma bölgesinde dört misli topçu üstünlüğü sağlanmıştı (BELEN, 1970: 29). Ayrıca ağır topçuların mevzilere getirilmesi için yollar yapılmıştı (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, 1997: 270).

Taarruz öncesinde Batı Cephesi 25.Ağır Topçu alayı, 31 Temmuz'dan itibaren arazide yol ve mevzi keşiflerine başladı. Kolordu ve tümen komutanlarının topçu birliklerinin istekleri doğrultusunda bir plân hazırlandı. Bundan sonra topçu komutanları kendi aralarında anlaşarak hedeflerin taksimini kararlaştırdılar. Hedeflere en etkili toplar bu hedeflere karşı yerleştirildi. Grup ve batarya gözetleme yerleri seçildi. Batarya mevzileri, yaklaşma yolları ve muharebe ağı düzenlendi. Bu hazırlıkları yapan topçu ve piyade komutanlarının içinde bulunduğu kalabalık Yunanlılar tarafından fark edilemedi.

Batı Cephesi ağır topçu kuvveti dörde ayrıldı: 1. ve 2.gruplar 4.Kolordu taarruz cephesini; 3. ve 4.gruplar ise 1.Kolordu taarruz cephesini ateş altına alacaklardı. Ağır bataryalar için top başına 300, hafif bataryalar için de 400 atım cephane ayrılmıştı.

25/26 Ağustos gecesi bütün hazırlıklar tamamlanacak, ortalık aydınlanırken grup komutanı idaresinde bataryalara sıra verilerek ateş tanzimine başlanacaktı. Piyade düşmana 150-200 metre yaklaşınca kadar tahrip ateşi yapılacak, bu ateş özellikle ağır makineli tüfeklere yöneltilecekti. Piyade hücumu kalkınca Yunan kuvvetlerinin karşı koymasını engellemek için imha ateşi yapılacaktı. Piyade Yunan siperlerine girince ağır bataryaların uzun menzilli olanları takip ateşi yapacak, diğerleri de ileriye mevzi değiştireceklerdi. Her ihtimale karşı, özellikle kanatlarda, çabuk hareket edebilir birer ihtiyat batarya bulundurulacaktı (Türk İstiklal Harbi, 1968: 31-33).

25/26 Ağustos gecesi Türk birlikleri Yunan mevzilerine doğru ilerlediler. Düşman mevzilerine 400 metreye kadar yaklaştılar (GÖRGÜLÜ, 1992: 21). Büyük Taarruz 26 Ağustos'ta saat 5.30'da Türk topçusunun ateşi ile başladı (ATATÜRK, 2002: 456). Birlikler, şiddetini arttıran topçu ateşinin desteğinde düşman mevzilerine ilerlediler (GÖRGÜLÜ, 1992: 21). Topçu ateşi bilhassa Kalecik Sivrisi-Belentepe-Tınaztepe hattı üzerinde toplanmıştı (ERCAN, 1992: 111). Türk topçusu özellikle 1 nolu siperlere pek etkili bir tahrip ateşi yapmış

ve ateşlerini piyadelerin ilerlemesine uydurmuştu (Türk İstiklal Harbi, 1967: 90). Topçuların başarılı atışlarıyla ilgili olarak İsmet İnönü hatıralarında şunları söylemiştir: "...Muharebe çok mükemmel hazırlanmış bir topçu ateşi ile başladı. Daha topçu ateşi muharebesi zamanında, bir taraftan da piyade ileri harekate geçti. Topçu ateşi Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'nın çok hoşuna gitmişti. Bana topçunun iyi hazırlanmış olduğundan çok memnun kaldığını muharebe meydanında tekrar tekrar söylemiştir." (İNÖNÜ, Ekim 1985: 287).

Büyük taarruz öncesi çok iyi bir eğitim alan Türk Topçusu, Yunan Topçusuyla yapılan muharebede başarı sağlamıştır. Ateş desteğinden yoksun kalan Yunan Piyadeleri savunma olanağı bulamamıştır. Atatürk Türk topçusunun Zafer'deki başarısıyla ilgili görüşlerini 4 Ekim 1922'de TBMM'nde yaptığı bir konuşmasında şöyle açıklamıştır:

"Arkadaşlar! Topçularımız bu mevziilere gece geldiler ve karanlık içinde mevzi aldılar ve fecirle beraber bütün dünyanın gözleri açıldığı zaman, ateşe başladılar. Kemali takdirat ve hürmetle bunu zikretmek isterim ki, topçularımızın o gün göstermiş olduğu maharet ve vukuf, bütün dünya topçuları için, misal olacak mahiyetteydi. Hayat-ı askeriyemde bu kadar mükemmel bir topçu ve bu kadar mükemmel idare edilmiş bir topçu ateşi nadiren gördüm. Topçularımız saat 4.30'da endahta başladılar; bilirsiniz ki, topçulukta evvelâ ateş tanzim etmek için, endaht yapılır. Yarım saat zarfında bütün bu cephe üstünde endaht tanzim edilmiş ve saat beşte yani yarım saat sonra, bu saydığım nikat üzerine şiddetle tesir endahtına başlamıştır. Bu mevazi, çok ve çok müstahkemi. Bu mevaziin kıymet-ı tedafüüyesini en son tetkik eden bir İngiliz erkânı harbinin verdiği raporda, eğer Türkler, bu mevazii dört, beş ayda işgal ederlerse, bir günde iskat ettiklerini iddia edebilirler. Fakat Türklere, bu mevazii iskat etmek için, üç dört ay değil, bir gün de değil, yalnız bir saat kâfi gelmişti! " (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, 1997: 270).

Yunanlılar şehrin batısındaki Ahırdağlarının tepesinde mevzilenmişlerdi. Taarruzun ilk saatlerinde 61.Fırka Kazuçuran'ı ele geçirmişti. Yunanlıların ilk ateşi Savran Köyü'nden başladı. Tınaztepe'deki Yunan kuvvetleri tel örgülerin gerisine çekilmişlerdi. Bütün fırkalar sabaha karşı hazırlık mevzilerinde yerlerini almışlardı. Topçu ateşinin başlamasıyla Türk piyadeleri ilerlemeye başlamıştı. Tınaztepe'de bulunan Yunan 1.Kolordusu burayı savunmaya çalışırken, 1 Türk taburu Tınaztepe'yi baskı altında tutuyordu. Türk birlikleri Hasan Bey Köyü'ne ulaşmışlar, Yunan topçu ateşine rağmen Tınaztepe'deki taarruz birlikleri çoğalmıştı. 15.Fırka diğer fırkalara nazaran daha hızlı ilerliyordu. Topçu ateşi durduğunda piyade ve makineli tüfek

ateşleri şiddetleniyordu. Tel örgülerini aşan Türk askerleri şiddetli ateşe rağmen düşman hatlarına girmişlerdi (ATABEK, 1997: 395-399).

Birkaç saatlik muharebe sonrasında Yunan topçu ateşi tamamen sustu. Fakat Yunan piyade kuvvetleri karşı koyuyordu. Topçusu olmadığı halde Yunan cephesi akşama kadar çözülemedi. İsmet İnönü, muharebe sonrasında General Trikopis'e bunun nedenini sormuş ve hatıralarında bu konuşmayı şöyle aktarmıştır:

"-Muharebenin başladığı ilk günü topçu ateşini niçin çabuk kestiniz? Biz, günün ortasından itibaren yalnız başımıza topçumuzu kullandık, tesir ettik. Biz cephenizi dövüyorduk ve siz mukabele etmiyordunuz. Halbuki henüz daha ricate karar vermemiştiniz. Çünkü piyadeniz gayet sert duruyordu.

-Ben topçu zabitiyim, dedi. Tahkik ettim, siz de topçu zabitiymişsiniz. Bataryalarımız ilk saatten sonra ateş edemez hale geldiler.

-Ne oldu?

-Bataryaların tarassut noktaları çok ileride intihap edilmişti. Tarassut noktaları ile bataryalar kablo ile birbirine bağlı idiler. Oradan kumanda ediliyordu. Sizin topçu ateşiniz o kadar şiddetli ve muntazam başladı ki, kendi toplarımızı isabetle kullanalım diye çok ileriye sürdüğümüz tarassut mevkilerinin hepsi düştü, tahrip oldu. Toplar, içinde mermi olduğu halde duruyor, fakat kumanda eden adam yok. Tarassut mevkilerindeki subay ve erlerin bir kısmı öldü, telefon telleri koptu ve bu suretle ateş edemez hale geldik." (İNÖNÜ, Ekim 1985: 287-293).

26 Ağustos akşamı Akarçay'dan Tınaztepe'ye kadar uzanan mevziler üzerinde Kaleciksivrisi, Belentepe ve Tınaztepe ele geçirilmişti (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, 1997: 272).

27 Ağustos günü IV.Kolordu'nun taarruzu sonrasında Yunan kuvvetleri çekilmeye başlamıştı. Büyük ve Küçük Kalecik Sivrisi ile Afyonkarahisar Ovası'nın hakim tepelerini alan Türk birlikleri aşağıya, ovaya doğru ilerlemeye başlamışlardı. Bu sırada I.Kolordu cephesinde taarruz başlamamıştı. Buradaki Yunan birlikleri IV.Kolordunun ilerlemesine karşı bu cepheye gönderilmişlerdi. Tınaztepe'deki 3.ve 15.Kafkas fırkalarının taarruzu da başladıktan sonra Yunan kuvvetleri Afyonkarahisar-Sincanlı Ovası'na çekilmişlerdi. Çiğiltepe'nin alınmasından sonra süvari kolordusu Ahırdağlarını aşarak Yunan kuvvetlerinin peşine düşmüştü. 2.Fırka Tınaztepe'nin doruklarını ele geçirmişti (ATABEK, 1997: 399-400). Bu arada 1.Ordu Komutanı Nureddin Paşa Yunanlıların geri çekilişini müjdeliyordu (Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, 1994: 63,64). Söz verdiği saatte Çiğiltepe'yi alamayan Albay Reşat Bey (Çiğiltepe)

bunu gururuna yediremeyip intihar etmişti (Cumhuriyet Şehitlerimiz ve Şehitliklerimiz, Kasım 1998: 13).

Bu sırada Türk topçusu tarafından Cirit Kayası önünde bulunan Yunan mevzilerine top ateşi devam ediyordu. Türk topçusunun atışları karşısında buradaki Yunan topçuları topları bırakarak çekilmeye başlamıştır.

Bunları takip eden 8.Piyade Fırkası komutanı Efe Kazım(Benli Kazım) Deper, Şuhud, Süklün, Salar yolundan şehre girmiştir. Afyonkarahisar Yunan işgalinden kurtulmuş ve Vilayet Konağı'na Türk bayrağı çekilmiştir (ATABEK, 1997: 400; JAESCHKE, 1989: 190).

26/27 Ağustos günlerinde, yani iki gün içinde Yunanlıların, Afyonkarahisar'ın güneyinde 50 ve doğusunda 20,30 kilometre uzunluğundaki müstahkem cepheleri Türk ordusu tarafından düşürülmüştür. Yenilen düşman ordusunun bütün kuvvetleri 30 Ağustos'a kadar Aslıhanlar yöresinde kuşatıldı. 30 Ağustos 1922'de yapılan Başkomutan Savaşı kazanıldı. Yunanlıların ana kuvvetleri yok edilmiş ve Yunan Komutanı General Trikopis de dahil olmak üzere esir alınmış oldu (ATATÜRK, 2002: 456). Başkomutan Zaferi sonrasında gerçekleştirilen takip hareketi sonrasında 9 Eylül 1922'de İzmir işgalden kurtarılmış, 18 Eylül'de de son Yunan kuvvetleri Anadolu'dan atılmıştır.

SONUÇ

Büyük Taarruz ve sonrasında kazanılan Başkomutan Zaferi ile Anadolu asıl sahiplerine bırakılmıştır. Atatürk'ün komutasındaki Türk Ordusu çok zor şartlar altında görev yapmıştır. Türk topçuları da zaferin kazanılmasında etkin rol oynamışlardır. Taarruz sırasındaki hedef tespitlerindeki ve atışlarındaki ustalık Yunan kuvvetlerini durdurmuş, piyadelerin ilerlemelerini kolaylaştırmıştır.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (Metin içinde "BCA." şeklinde kısaltılarak verilmiştir)Askeri Tarih Belgeleri Dergisi. (Ocak 1994), Sayı:97, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Belge No:2600.

ATATÜRK, Kemal. (2002), Nutuk, (Haz:Zeynep Korkmaz), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I. (1997), Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.

ATABEK, Ömer Fevzi. (1997), Afyon Vilayeti Tarihçesi, (Haz:Turan Akkoyun), Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.

BELEN, Fahri. (1970), Büyük Türk Zaferi Afyon'dan İzmir'e, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

BELEN, Fahri. (1972), "Yunan Cephesi Nasıl Yarıldı?", Büyük Zafer'in 50.Yıldönümü'ne Armağan, İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, ss.95-116.

Cumhuriyet Şehitlerimiz ve Şehitliklerimiz. (Kasım 1998), Valilik Yayınları:7.

ÇAYCI, Abdurrahman. (2002), Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Milli Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi (Hayatı ve Eseri), AKDITYK, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

ERCAN, Tevfik. (1992), "Türk İstiklâl Harbi Büyük Taarruz'a Hazırlık ve 26 Ağustos 1922", Büyük Taarruz, Ankara: Genelkurmay Basımevi, ss.103-118.

GÖRGÜLÜ, İsmet. (1992), Büyük Taarruz, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

İNÖNÜ, İsmet. (Ekim 1985), Hatıralar, (Haz:Sebahattin Selek), 1.Kitap, Ankara: Bilgi Yayınları, Olguç Basımevi.

JAESCHKE, Gotthard. (1989), Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar(30 Ekim 1918-11 Ekim 1922), Ankara: TTK.Basımevi.

30 Ağustos Zaferi, 30 Ağustos Zaferinin 50.Yıldönümü Anısı, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı.

Türk İstiklal Harbi, Cilt:II, Kısım:6, 2.Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1968.